

A SZÁHEL TÁRSADALMI-GAZDASÁGI HELYZETE PUSZTÍTÓ VIHARBAN

KISS JUDIT

1. Általános társadalmi-gazdasági helyzetkép

A UNDP legfrissebb, 2024-es Human Development Reportja szerint az öt száheli ország a Human Development Index (HDI) alapján a világ 199 országából a 185-189. helyet foglalja el, illetve Mauritánia a 164., vagyis a *legalacsonyabb fejlettségű országok* közé tartoznak, az átlagos 1 főre eső GDP 2021-ben 790 US dollár volt (CCDR, 2022). Értékeik nemcsak a világátlagtól, de a szubszaharai afrikai átlagtól is rendre elmaradnak, kivéve Mauritániát (1. táblázat). Az adatok nemcsak az országok elmaradott egészségügyi és oktatási helyzetét mutatják, de elégtelen gazdasági teljesítményét is. Bár a G5 országok 1990 óta évi 4,5%-os gazdasági növekedési ütemet értek el (Beza, 2022: 3), 2010 és 2019 között pedig 5%-osat a szubszaharai afrikai 3,9%-kal szemben (CCDR, 2022), az 1 főre eső GDP mindössze 1,65%-kal nőtt a népesség magas növekedési üteme következtében (erről lásd később), holott a régió összlakossága nem túl nagy (93,7 millió volt 2022-ben) s népsűrűsége pedig az egyik legalacsonyabb a világon (15 fő/négyzetkilométer)¹.

A jövedelmek egyenlőtlen eloszlása² következtében az övezet a *világ legszegényebb régiói* közé tartozik (Meyer, 2017; Beza, 2022), a lakosság 40%-a a szegénységi küszöb alatt él, 80%-a 2 dollárnál kevesebből (Beza, 2022: 3), jelentős különbséget mutatva a vidék és a város között. A szociális védőháló igen gyenge vagy teljességgel hiányzik. Az infrastruktúra fejletlensége miatt problémás a lakosság közlekedése, mobilitása, az áruk szállítása, raktározása; ivóvízhez, elektromos áramhoz, lakhatáshoz, főzési lehetőséghez való hozzájutása. A Világbank felmérése szerint a Száhel-övezet lakosságának 50%-a nem jut elektromos áramhoz s a helyzet vidéken a legelkeserítőbb, ahol a lakosság mindösszesen 1-5%-a jut áramhoz (CCDR, 2022): Csádban és Nigerben még 1% sem³. Ráadásul a népesség 40%-a tiszta ivóvízhez sem jut. A helyzet különösen a vidéki településeken drámai és komoly betegségekhez vezet. Ugyanakkor üdvöztető, hogy a lakosság 64%-ának van mobil internetje, ami az afrikai 71%-os szinthez képest nem nagy lemaradás.

Mindezekkel együtt – és ezek ellenére – a Száhel országok lakossága nem érzi magát nagyon boldogtalannak: a 2024-es *World Happiness Report*ja szerint a 134 országból Niger a 109. helyen van, öt Burkina Faso (110.), Mauritánia (111.), Csád (113.) és Mali (122.) követi (Helliwell et al., 2024), vagyis helyzetüket jobbnak élik meg, mint amilyennek azt az objektív indikátorok mutatják⁴.

Helyezés (199 országból)	Ország	HDI érték	Várható élettartam (év)	Várható oktatás- ban töltött év	1 főre eső GNI (2017 PPP \$)
164.	Mauritánia	0,540	66,4	7,9	5374
185.	Burkina Faso	0,438	59,8	8,1	2037
188.	Mali	0,410	59,4	7,0	2044
189.	Niger	0,394	62,1	7,2	1283
189.	Csád	0,394	53,0	8,2	1389
Szubszaharai Afrika		0,549	60,6	10,3	3666
Világ		0,739	72,0	13,3	17254

▲ 1. táblázat. A G5 országok társadalmi-gazdasági állapota 2022-ben a Human Development Index alapján.

Forrás: saját összeállítás a Human Development Report 2023/24 adatai alapján

2. A gazdaság szerkezete: elmaradt transzformáció

A száheli országok gazdaságát továbbra is az alacsony diverzifikáció jellemzi, hiszen a gazdaság struktúráját a *primér szektor* (kitermelő ipar és mezőgazdaság) uralja, a természeti kincsektől való függés jellemzi. A legfőbb bányászati termékek: az olaj és gáz (Csád, Niger és Mauritánia), az arany és uránium⁵ (Niger), valamint az éghajlatváltozás „kezeléséhez”, a zöld átmenethez szükséges ásványkincsek és fémek (bauxit, vas, réz, mangán, ón, volfram, vanádium, cink, ólom, ezüst és lítium), amelyekből elsősorban Maliban és Mauritániában vannak jelentős készletek.

A Száhel országok exportjának zömét a nyertermékek, az ún. *commodities* adják, vagyis az exportbevételek nagyban függnek ezen termékek áralakulásától. Nigerben például öt nyertermék (arany, olaj, uránium, olajos magvak és gyapjú) adja az exportbevételek 88%-át. Csád kivitelének 76%-a olaj és 20%-a arany. A térség a világ legelmaradottabb infrastruktúrájával rendelkezik: a vidéki lakosoknak csak egyharmada tud egész évben közúton közlekedni, ráadásul magasak a közlekedési tarifák és a szállítási díjak, ami jelentősen visszaveti a konnektivitást.

A legfőbb gazdasági tevékenység továbbra is a zömében önellátásra termelő (subsistence) *mezőgazdaság*: a növénytermesztés (a 600 milliméternél több esőt élvező területeken) és az állattartás (a 400 milliméternyi esővel rendelkező területeken), valamint a halászat. A termelési struktúra eléggé diverzifikált: megtalálhatók a saját fogyasztásra termelt növények (például kasszava, szorghum, kukorica, köles), valamint az eladásra szántak (búza, cukornád, gyapot) (Doso, 2014). A mezőgazdasági termelést a kisparcellák sokasága jellemzi, az átlagos birtok nagyság 4 hektár, aminek egyre nagyobb népességet kellene eltartani, mivel a lakosság 70-80%-a mezőgazdaságból és vidéken él (Nigerben 83%-a, míg Mauritániában csak 45%-a). Nigerben a mezőgazdaság a GDP felét (47,8%-át) adja, Maliban 36,8%-át, Csádban

25,1%-át, Mauritániában 20%-át és Burkina Fasóban 16,3%-át (World Development Indicators, 2023). Más afrikai országokhoz képest a Száhel országokban igen jelentős a vándorló-legeltető, nomád állattartás. Az állatállomány adja a GDP 10-15%-át Burkina Fasóban, Csádban, Maliban és Nigerben. Mauritániában – ahol a lakosság fele nomád – még nagyobb százalékát.

A szektor eltartóképessége az ökoszisztéma törékenysége, az elmaradott termelési technikák, a termelékenység és a hozamok csökkenése, az erőteljes népességnövekedés és a klímaváltozás negatív hatásai következtében fokozatosan csökken⁶, így a lakosság *élelmezése* az egyik legégetőbb kérdés a régióban (Marsai, 2024). Igen magas az élelmezési bizonytalanságban élők, valamint az alul- és rosszultápláltak száma: 2000 és 2015 között Burkina Fasóban 2,9 millióról 3,7 millióra, Csádban pedig 3,3 millióról 4,6 millióra nőtt az élelmezési problémával küzdők száma (CCDR, 2022). A legrosszabb a helyzet Nigerben, ahol a lakosság fele nem jut elegendő élelmiszerhez – vagy szezonálisan, ideiglenesen vagy krónikusan (Michailof, n.d.). A Világbank adatai szerint jelenleg az öt Száhel országban 10,2 millió főre, a teljes lakosság 10%-ára tehető az élelmezés-bizonytalanságban élők száma. Az Economist Intelligence Unit's Global Food Security Index-e (GFSI) szerint 113 országból Mali a 86., Burkina a 97., Niger a 104. és Csád a 108. (Mbaye and Signé, 2022).

A mezőgazdasági és élelmiszertermelés növelésére elvileg két lehetőség kínálkozik: egyrészt az *extenzív* termelésnövelés, amikor is a termőterület kiterjesztésével érnek el kibocsátás-emelkedést; a másik a termelés intenzifikálása, amikor a fokozott input (műtrágya, vegyszer, nemesített mag) használatától, a gépesítéstől, valamint az öntözéstől remélnek termelésnövekedést, hiszen alapvetően száraz és félszáraz területekről van szó és jelenleg csak a termőföldek 1%-át öntözik, kivéve Malit, ahol 5,7%-át (Beza, 2022: 5; CCDR 2022).

A Száhel-övezetben a művelhető földterület nagysága korlátozott: Burkina Fasóban a legnagyobb, 22%-os, de Mauritániában csak 4%-os, Nigerben pedig 8%-os (CCDR, 2022), így az extenzifikálás csak a legelőterületek rovására tud megvalósulni, ami további konfliktusok forrása. Hosszú évszázadokig a farmerek és a nomád állattartók (a tuaregek, a fulánik) békésen osztoztak az erőforrásokon, a száraz évszakban az állatokat északról dél felé terelték vizet és legelőt keresvén, amiért trágyával és tejjel fizettek a farmereknek. Amikor azonban a termőterületeket a legelők, a vizes élőhelyek és az erdők rovására kezdték el növelni, akkor ez konfliktusokhoz vezetett – alapvetően a föld tulajdonjogát illetően – a földművesek és az állattartók között Maliban, Nigerben és Burkina Fasóban. Ráadásul az extenzifikáció igen sokszor a korábbi termelési technikák (például parlagon hagyás) feladásával/csökkentésével jár és a föld degradációjához, kizsigereléséhez, túlleltetéshez, a talajerő romlásához, a termés hozamok csökkenéséhez és elsivatagosodáshoz vezet (Doso, 2014).

Az *intenzív* termelésnövelésnek és a nagy agrárüzemek kialakulásának pedig a tulajdonviszonyok rendezetlensége, a pénzügyi eszközök, a tőke, a víz, az energia és a szaktudás hiánya szab határt, illetve a víz- és földkészletek túlhasználásához vezet. Míg a felszíni vízkészletek a klímaváltozás miatt egyre korlátozottabbak, addig a felszín alatti vízkészletek elvileg elégségesek a növekvő szükségletek kielégítésére,

öntözésre. Az öntözési projektek azonban tökeigényesek, működtetésük költséges, az esetek többségében az eladható nagykulturák (például cukornád, rizs) termesztését szolgálják, és sokszor a lakóhelyükről kitelepített tradicionális gazdálkodók, pásztorok, halászok kárára valósul meg⁷, ami újabb konfliktusok forrása.

Mivel az agrárszektor képtelen foglalkoztatni és eltartani a növekvő népességet, ezért a vidéki régiókból való népességkiáramlás a többi afrikai országhoz hasonlóan a G5-öket is jellemzi. De míg egyes afrikai országokban a munkaintenzív *iparágak* (textil-, élelmiszer-, ruházati és cipőipar), illetve a *szolgáltatások* nyújtanak némi megélhetési lehetőséget a vidéki szektort elhagyók számára, addig ez nem mondható el a Száhel-övezetről. A feldolgozóipar fejletlen (GDP-n belüli részesedése 10%-on aluli), a magánszektor gyenge, a *kitermelő ipar* pedig nem munkaintenzív ágazat. Igaz, hogy a szolgáltatások részaránya magas (40% körüli – Sahel 2043, 2019), de az itteni tevékenység alacsony hozzáadott értékkel bír és alacsony termelékenység jellemzi. Így az agrárszektorból kiáramló munkaerőnek vagy az amúgy is kiterjedt városi informális szektorban kell munkát találni, vagy pedig egyéb megélhetési lehetőség után kell nézni (ezekről lásd később).

A G5-országok strukturális gyengeségét mutatja a) a gazdasági *diverzifikáció* alacsony foka, vagyis a primér szektor dominanciája; b) az *export* nyertermék-orientáltsága és a nem-nyertermék export versenyképességének alacsony szintje, ami az alacsony termelékenység és az állandó bizonytalanság következménye; c) a *termelékenység* lassú növekedése, ami a fizikai és a humán tőke elégtelenségének tudható be; d) a *technológiai lemaradás*, ami azzal magyarázható, hogy a technológia-intenzív ágazatokban (telekommunikáció, energia, kitermelő ipar) limitált a magántőke részvétele; e) az *informális szektor* magas aránya elsősorban a kereskedelem, az élelmiszeripar, a szolgáltatások, a vendéglátás, a közlekedés-szállítás, az építőipar területén, és e) a *jólét hiánya*, amit a formális foglalkoztatás elégtelensége okoz és a magas szegénységi ráta tükröz. Ezek a területek, amit az ACET African Transformation Indexe mér (a nem mérhető informális szektor kivételével) és a DEPTH⁸ mozaikszó fejez ki. Sajnos a G5-ök közül csak Nigert veszi számba az ACET, vagyis a régió legfejletlenebb országát.

	Niger	30 afrikai ország átlaga
Diverzifikáció	11,6	38,3
Export- versenyképesség	0,8	13,8
Termelékenység	3,4	27,2
Technológiai fejlődés	24,8	29,7
Jólét	19,1	42,5

^ 2. táblázat. Transzformációs index, 2023 (értéke 0-100 között).
 Forrás: African Transformation Index 2023

3. Demográfiai robbanás – foglalkoztatási válság, migrációs nyomás

Habár a G5-ök lakossága 2022-ben 93,7 millió volt⁹, kicsit kevesebb, mint a 95 milliós Kongó népessége, a példátlanul magas népességnövekedési ütem következtében *demográfiai robbanásra* lehet számítani az elkövetkezendő évtizedekben: 2023-ban a népesség évi növekedési üteme 2,52 (Burkina) és 3,73 (Niger) között szórt, erőteljes korrelációt mutatva a gazdaság fejlettségi, illetve elmaradottsági szintjével (vesd össze az 1. és 3. táblázatokat). Az előrejelzések szerint kevesebb, mint 20 év alatt megduplázódna a népesség, 2040-re 200 millió lenne a lakosság száma. Mivel a Száhel-övezet népessége gyorsabban nőne, mint az egyébként szintén gyorsan gyarapodó afrikai népesség, így a G5-ök súlya a 2020-as 8,4%-ról 2050-re 9,6%-ra¹⁰ és 2100-re pedig 11%-ra nőne Afrikán belül.

A népességrobbanás oka, hogy a Száhel-övezetben is elvált egymástól a halálozási és a termékenységi ráta. A *halálozási ráta* 1960-hoz képest mintegy 50%-kal esett (CCDR, 2022) mind az időskori, mind a csecsemő- és gyermekhalandóság csökkenése következtében és nőtt a várható élettartam az egészségügyi helyzet némi javulása és a járványok megfékezésének köszönhetően. Ugyanakkor a *termékenységi ráta* a függetlenség óta alig változott (Michailof, n.d), igen magas szinten stabilizálódott. A Száhel országokban egy asszony élete során 5-6-7 gyerekek ad életet (4. táblázat), ami a világátlag 2-3-szorosa (Nigerben a legmagasabb a világon, közel 7). Ezen magas szám oka:

- a korai, serdülőkori házasságok magas aránya és a kényszerházasságok intézményének továbbélése (Cincotta and Smith, 2021): Afrikában mintegy 130 millió lányt kényszerítenek gyerekkorban házasságra. Legnagyobb arányban Nigerben (76,3%) és Csádban (60,6%), de magas az előfordulási arány (prevalance of child marriage) Burkina Fasóban és Maliban is, ami alapvetően a szegénységgel és a női egyenjogúság hiányával magyarázható, következménye pedig a korai iskolaelhagyás;
- a többnejűség gyakorlása, hiszen az öt ország közül négynek a lakossága szinte teljességgel muszlim;

Év	Millió fő
1960	21,0
2022	93,7
2030	118,2
2040	200,0
2050	211,0
2100	434,3

▲ 3. táblázat. A népesség alakulása a Száhel-övezetben (millió fő).
Forrás: 2022-re TradingEconomics; 1960-ra és 2040-re Beza (2022); 2030 és 2050-re CCDR (2022) és 2100-ra Sahel 2043 (2019).

- a még mindig magas gyerekhalandóság: Burkina Fasóban 38 gyerek hal meg az 1000-ból öt éves kora előtt, Maliban 97, Nigerben 115, míg a világátlag 38 (West Africa..., 2023);
- a gyerek, mint gazdasági szükségszerűség fennmaradása: vidéken az állatok felügyelete, a vízhordás, a kisebb testvérekről való gondoskodás a gyerekek feladata, nem beszélve a gyerekmunkáról;
- a családtervezés és a fogamzásgátlás szinte teljes hiánya vagy mérsékelt használata: Csádban a házasság után csak 5-10%-a használ fogamzásgátlót, Maliban, Mauritániában és Nigerben közel 20%-a és Burkinában 25-30%-a (Cincotta and Smith, 2021:25).

A fenti tényezők alapvetően a szegénységre, a női egyenjogúság hiányára, a vallásra és a tradíciókra, valamint az oktatás hiányára¹¹ vezethetők vissza. S mivel a korán férjhez adott lányok igen hamar kimaradnak az iskolából, így egy ördögi kör jön létre, amelynek következtében csak igen lassan fog csökkenni a termékenységi ráta. Becslések szerint csak 2040-45-re csökkenne a termékenységi ráta 3,4-3,8-ra a Száhel-övezetben, kivéve Nigert, ahol 4,7 lenne (Cincotta and Smith, 2021:26).

A magas születésszám következménye a lakosság *korösszetétele*, a fiatalok magas aránya. Afrika a világ legfiatalabb kontinense, a medián életkor 2022-ben 18,7 év volt az európai 41,9-cel szemben. A lakosság 40%-a 15 éven aluli és csak 3%-a 65 éven felüli (IIAG, 2023). Ehhez képest a Száhel-övezet még fiatalabb, éppen a magas születésszám következtében: itt a népesség 50%-a 15 éven aluli (Piveteau, 2021), vagyis eltartásra, oktatásra és egészségügyi ellátásra szorul s 64,5%-a pedig 25 év alatti, vagyis igen magas a munkaképes korúak (a 15-24 évesek) aránya, ami szinte megoldhatatlan *foglalkoztatási válsághoz*¹², a szociális ellátórendszer finanszírozhatatlanságához, társadalmi elégedetlenséghez és radikalizálódáshoz vezet.

A Száhel országok nem tartoznak a legmagasabb munkanélküliségi rátával küzdő afrikai országok közé az ILO adatai szerint: a 15-24 éves korosztály esetében 16,3% a nőknél és 15,3% a férfiaknál a „hivatalos” munkanélküliségi ráta, ami aligha fedí a valóságot. Sem az alulfoglalkoztatottságot nem veszi figyelembe, sem azt, hogy Afrikában a munkaerő mintegy felét, a Száhel-övezetben pedig 90%¹³-át az ún. informális (nem regisztrált) szektor „foglalkoztatja”, ami a becslések szerint a GDP 40%-át adja. Ebben a szektorban nincsenek hivatalosan regisztrált munkahelyek, nincs szociális védőháló¹⁴, nincs nyugdíj, nincs egészségügyi biztosítás, bár adót sem fizetnek, amin az egyébként is rossz állapotban lévő költségvetés veszít.

	Csád	Burkina	Mali	Mauritánia	Niger
Termékenységi ráta (gyerek/nő) (2022)	6,22	4,67	5,87	4,34	6,75
Népességnövekedési ütem (%) (2023)	3,08	2,52	3,05	2,64	3,30

▲ 4. táblázat. A népességnövekedés és a termékenységi ráta a Száhel országokban.
Forrás: saját összeállítás a World Development Indicators, 2023 adatai alapján.

Az általános foglalkoztatási válságon belül a legnépesebb és legaktívabb korcsoport, a *fiatalok foglalkoztatása* a legégetőbb gazdasági, társadalmi, politikai és biztonsági kérdés. Milyen munkahelyteremtési lehetőségek vannak számukra? Mivel az agrárgazdaság – márcsak az extenzív növekedés korlátai miatt – sem tud jelentős mértékben munkahelyeket teremteni és a vidéki iparok fejletlenek vagy kézműves jellegűek, így a vidékről városokba áramlás fokozódásával kell számolni, annak összes urbanizációs következményével együtt (lakhatás, közbiztonság, bűnözés, egészségügy). Ugyanakkor a városokban az alacsony növekedési ütem és a lassú transzformáció miatt a munkahelyek bővülése aligha tart lépést a kínálattal. Így marad az informális szektor, elsősorban a nők és a kevésbé képzettek, illetve a fiatal férfiak számára, valamint a különböző illegális/féllegális tevékenységek (drog-, ember-, áru- és fegyvercsempészség, megélhetési bűnözés, terrorizmus) és a régióban intenzív tevékenységet folytató fegyveres alakulatokhoz való csatlakozás¹⁵.

Egy további megküzdési stratégia a *migráció*. Ez az esetek többségében a szomszédos nyugat-afrikai országokba irányuló szezonális,¹⁶ alkalmi, ideiglenes vagy végleges kivándorlást, áttelepülést jelent, amit az ECOWAS-on belüli szabad munkaerőáramlás tesz lehetővé.¹⁷ Ezzel magyarázható, hogy a Száhel országok nem csak kibocsátói a migránsoknak, de befogadói, célállomásai is, a régió belüli gazdasági lehetőségek és az éghajlat változásának megfelelően.¹⁸ A nyugat-afrikai régió kívüli további afrikai desztináció elsősorban Marokkó, illetve Algéria, Líbia és Tunézia. A G5-ök közül a legfőbb kibocsátók Mali, Niger és Burkina Faso, míg Mauritánia – földrajzi elhelyezkedése okán – a transzkontinentális migráció legfőbb gyűjtő- és behajózási helye. 2024 elején 150 000 menekült tartózkodott az országban. Az Európai Unió 210 millió eurós segélycsomagot nyújt Mauritániának a migráció és az embercsempészet megfékezésére. Ugyanakkor látni kell, hogy a száheli migránsok csupán 20%-a akar Európába vándorolni, ami a távolsággal és a magas migrációs költségekkel magyarázható. Ráadásul 2016 után – amikor is 160 000 fő volt a transzsaharai migránsok száma – csökkenni kezdett a transzkontinentális kivándorlás, 2019. január és június között 34 226 fő volt a migránsok és menekültek száma az International Organization for Migration (IOM) szerint (Corkan, 2020). Habár a hazautalások nagysága Malit kivéve nem túl jelentős (5. táblázat), de a GDP-hez viszonyítva nem elhanyagolható: Maliban a GDP 6,18%-át tették ki 2022-ben, míg Nigerben 3,47%-át, Burkina Fasóban közel 3%-át, Mauritániában pedig 2%-át az UNCTAD adatai alapján.

Míg Európát a száheli konfliktusok és a politikai instabilitás miatt a feljük irányuló migráció aggasztja, addig az övezet országainak kell megküzdenni a régió belüli *menekültáradattal* és az otthonukat elvesztők problémáinak kezelésével. 2019-ben már 4,1 millió hontalan (displaced), menekült (refugee) és befogadásra váró (asylum seeker) volt a Száhel-övezetben, akiket elsősorban Burkina Faso, Mali és Niger konfliktusokkal határos része fogadott be. Humanitárius szükségletük (éllemezés, elhelyezés, lakhatás, egészségügyi ellátás) csak nemzetközi segítséggel oldható meg.

Ország	2010	2015	2020	2021	2022
Burkina Faso	...	385	525	571	589
Mali	473	817	997	1131	1131
Mauritánia	55	65	169	...	...
Niger		172	521	353	500

▲ 5. táblázat. A hazautalások alakulása (millió USD).
Forrás: UNCTAD adatbázis.

4. Klimatikus katasztrófa

Törekény ökoszisztémája miatt a Száhel a világ klímaváltozásának leginkább kitett régiója, holott csak nagyon kis mértékben okozza azt, hiszen a világ legkisebb széndioxid-kibocsátású országai (Mbaye and Signé, 2022). Ugyanakkor legkevesbé képesek a változásokhoz alkalmazkodni (adaptation) és a következményekkel megküzdési (mitigation) (Beza, 2022). A *Notre Dame Global Adaptation Initiative Country Index* szerint – ami az országok klímaváltozásnak való kitettségét és az alkalmazkodási képességét méri – a 185 országból Csád áll az utolsó helyen, Mali a 176., Niger a 169., Burkina a 161. és Mauritánia a 145. Csád, Niger és Mali a világ hét, klímaváltozásnak leginkább kitett országa közé tartozik (CCDR, 2022). Habár a régió korábban is erőteljesen függött az időjárástól, de a tradicionális megküzdési gyakorlatok eddig elegendőnek bizonyultak¹⁹. A jelenlegi helyzetet az teszi súlyossá, hogy a régióknak ezzel párhuzamosan szerteágazó válsághalmazzal (politikai, fegyveres, társadalmi, gazdasági, migrációs, élelmezési, demográfai stb. válság) (Vörös, 2024) kell szembenéznie és a klimatikus válság szinte ezek mindegyikét felerősíti (ezért nevezte az ENSZ korábbi főtitkára, Ban Ki-Moon „threat multiplier”-nek, azaz veszélyfokozónak a klímaváltozást²⁰).

Az éghajlatváltozás legfőbb megnyilvánulása a *hőmérséklet* emelkedése. Habár már Afrika hőmérséklete is a világátlag felett növekszik, de a Száhel-övezet még ettől is erőteljesebben: az 1970-es évek közepe óta Nyugat-Afrika átlaghőmérséklete 1-3°C-kal nőtt (Beza, 2022: 4), s a prognózisok szerint a Száhel hőmérséklete minimum 2°C-kal fog nőni a közeljövőben, a 2021–2040-es időszakban (CCDR 2022), és 2050-re pedig 3-5°C-kal fog emelkedni napjainkhoz képest (Muller, 2019). Ráadásul a hőhullámok gyakorisága és erőssége növekszik. A 2020-ban született nyugat-afrikai gyerekek 4-6-szor több hőhullámot fognak tapasztalni, mint a 60-as években születettek (Beza, 2020: 9).

A másik probléma a *csapadék* térbeli és időbeli egyenlőtlen és kiszámíthatatlan eloszlása. Míg az 1950-es, '60-as években a Száhel a szárazságtól szenvedett, addig napjainkban a nagy mennyiségű és egyenlőtlen eloszlású csapadék okoz gondot: 2020-ban rekordmennyiségű csapadék esett, ami pusztító áradásokhoz vezetett. Nigerben 45 ember meghalt, 226 ezer elvesztette otthonát és közel tízezer hektárnyi

termés odaveszett (Beza, 2022: 4). A prognózisok szerint a csapadék mennyisége csökkenni fog a régió nyugati felén, míg nőni az északi részen. Az esős évszak 4-6 nappal rövidebb lesz, de gyakoribbak lesznek a heves esőzések és az áradások. A tengerszint emelkedése Mauritániát érinti, 2050-re 0,3 méterrel nőhet a vízszint (CCDR, 2022).

Természetesen ezek az előrejelzések sok bizonytalanságot rejtenek, de az időjárás szélsőségesse válása, a hőhullámok és az árvizek negatív hatással lesznek a gazdaságra, a lakosság helyzetére, egészségére, a szegénységre és jelentős károkat fognak okozni. A mezőgazdaságban várható az esőztető (rainfed) termények terméseredményeinek²¹ és az állattartás/tenyésztés hozamának csökkenése, a munkatermelékenység és a munkaerő terhelhetőségének csökkenése, ami negatív hatással lesz az élelmezés- és vízbiztonságra²², valamint a biodiverzításra. Az élelmiszerhelyzetet nemcsak a csökkenő termelés, de az emelkedő élelmiszerárak is súlyosbítják (Marsai-Tóth, 2022). Az árvizek pedig közvetlen károkat okoznak a lakóépületek, a hidak, az utak, az infrastruktúra elpusztítása révén. A fentiek együttesen pedig a GDP csökkenéséhez, gazdasági visszaeséshez vezetnek. Becslések szerint 2050-re az évi GDP növekedési ütem egy közepes bázis-növekedéshez képest 2,2% (Niger) és 6,4% (Mali) között csökkenne egy optimista klíma-forgatókönyv szerint, és 6,8% (Burkina Faso) és 11,9% (Niger) között egy pesszimista klíma-szcenárió szerint (CCDT, 2022: 6). Az éghajlatváltozás negatív következményei leginkább a legkevésbé fejlett országokat (Niger és Csád) és a legszegényebbeket és a legsebezhetőbbeket fogja érinteni (vidéki lakosok, gyerekek, nők, kisebbségek, nomádok, marginalizált rétegek) a nagy egyenlőtlenség következtében.

A klímaváltozás megváltoztatja a *népességmozgás* és migráció *mintázatát* is. Egyrészt tovább folytatódik a vidékről városokba áramlás, egyre inkább végleges jelleggel és tovább fokozván a koraérett urbanizáció összes problémáját. Másrészt a korábbi régióon belüli szezonális migráció állandóvá válhat. Ugyanakkor a fejlett országok migrációs fenyegetettsége aligha nő, s talán ezzel is magyarázható, hogy nem fordítanak komoly erőforrásokat a Száhel éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodására (adaptation), maximum némi kárenyhítésre.

Ugyanakkor jó hír, hogy valamennyi Száhel ország rendelkezik nemzeti tervvel az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodást illetően²³. Ezek a tervek kiterjednek a mezőgazdaságra, a földhasználatra, az állattartásra és a halászatra; a biodiverzításra és az erdők megőrzésére; a vízre, az energiára, az urbanizációra és az infrastruktúrára, az egészségügyre és az oktatásra, valamint az energia mix megváltoztatására²⁴. Kiemelten szerepel az ún. tiszta főzéshez (clean cooking) való hozzáférés biztosítása mintegy 80 millió (!) ember számára. A jelenlegi gyakorlat ugyanis az, főleg vidéken, hogy a környező erdők, bokrok kiirtásával jutnak tüzelőhöz, ami nem csak elsivatagosodáshoz vezet, de egészségkárosító hatással is bír a légszennyezés miatt.

Az ambiciózus tervek megvalósítása azonban roppant költséges: az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás beruházási igénye 2023–2030 között 33 milliárd dollár lenne az öt ország esetében, míg az éghajlatváltozás okozta károk enyhítésének költsége közel 50 milliárd dollár lenne, vagyis az érintett országok GDP-jének 2,2-

Ország	Kárenyhítés	Alkalmazkodás	Összesen	GDP %-ában
Burkina	1,34	2,79	4,12	2,2
Csád	6,70	5,00	11,7	12,2
Mali	4,34	8,00	12,34	7,4
Mauritánia	34,26	10,63	44,88	54,2
Niger	3,17	6,74	9,91	7,7
G5 összesen	49,81	33,16	82,97	nd

▲ 6. táblázat. Az éghajlatváltozás kezelésének költsége a G5-ökben (milliárd USD).
Forrás: CCDR (2022), 1. táblázata alapján.

54,2%-a (CCDR, 2022). A források előteremtéséhez a belső (állami és magán-) erőforrások mobilizálásán túl nagyarányú külső finanszírozásra, külföldi tőkére és segélyekre is szükség van. Ennek bekövetkeztére azonban csekély az esély a jelenlegi politikai instabilitás és gyenge államiség körülményei között.

5. A válságok kezelése – törékeny államok, rossz kormányzás, korrupció

Mint a már elmondottakból, illetve ezen kötet többi tanulmányából is kivehető, a Száhel-övezet a világ válságok által leginkább sújtott területe, a válságok spektruma a politikai, biztonsági, humanitárius válságoktól a demográfiai, gazdasági, termelési, ellátási, élelmezési, szociális, foglalkoztatási válságokon keresztül a klimatikus katasztrófákig terjed²⁵. Ráadásul az egyes válságok kölcsönhatásban vannak, kezelésük csak fejlődő gazdasággal, politikai stabilitással, jól működő állammal, holisztikus szemlélettel és nemzetközi együttműködéssel lehetséges.

Az egyes országok gazdasági erőforrásai, márcsak alacsony 1 főre eső GDP-jük következtében is meglehetősen szerények, ráadásul a politikai-hatalmi intézmények gyengék, az államok nem töltik be alapvető funkcióikat, legitimációjuk megkérdőjelezhető,²⁶ nincs bizalom irányukba, tevékenységüket a rossz kormányzás és a nagyfokú korrupció jellemzi. Ezeket az államokat szokták *törékenynek* (fragile) nevezni. A washingtoni székhelyű *Fund for Peace* nonprofit szervezet egy 12 mutatóból álló indexet dolgozott ki, amely 179 ország esetében mutatja ki a politikai, gazdasági és szociális értelemben vett törékenység/instabilitás mértékét. Ennek alapján a Száhel-övezet országai közül Csád tekinthető a legveszélyeztetettebbnek (high alert country), míg Burkina Faso, Mali és Niger veszélyeztetett (alert), Mauritánia pedig az erőteljesen figyelemmel kísérendő (high warning) kategóriába tartozik.

Ugyancsak az állam és a kormányzás szempontjából értékeli és rangsorolja az afrikai országokat az Ibrahim Index of African Governance (IIAG), ahol a legfőbb szempontok a biztonság, a jogállamiság, a korrupció, az elszámoltathatóság, a transzparencia, az állampolgári jogok, a közügyek intézése, az infrastruktúra, az

Ország	Pontszám	Rangsor
Csád	104,6	9
Mali	99,5	13
Burkina Faso	94,0	21
Niger	93,4	24
Mauritánia	87,0	37

7. táblázat. Az állam helyzete a Fragile State Index alapján.
 Megjegyzés: 120 a maximum pontszám, s minél magasabb az érték, annál kevésbé stabil a helyzet.
 A rangsor esetében a magasabb érték jobb pozíciót takar.
 Forrás: saját összeállítás a Fragile State Index Annual Report 2023 adatai alapján.

egészségügy, az oktatás és a szociális háló helyzete. Az 54 megvizsgált afrikai országból 2021-ben a Száhel országok közül az általános kormányzásra maximálisan adható 100-ból a legalacsonyabb értéket Csád érte el (34,5), amelyet Mauritánia (41,3), Mali (43,1) és Niger (46,0) követett, s a legjobb eredményt Burkina Faso produkálta (54,6) a 48,9 pontos afrikai átlaghoz képest. Míg a legkevésbé jó kormányzással rendelkező Csád 47. volt a 54 ország közül, addig a legjobban teljesítő száheli ország, Burkina Faso a 18. A száheli országok esetében, különösen Maliban és Burkina Fasóban a legfőbb kormányzati probléma a biztonság hiánya, a civilek elleni erőszak, a fegyveres konfliktusok, valamint a demokratikus választások és a politikai pluralizmus hiánya volt.

A gyenge és instabil államiság, valamint az elégtelen kormányzás egyik legfőbb jellemzője, oka és okozója a *korruptió*, amely a szubszaharai országok legtöbbször jellemzi. A Transparency International 2023-as *Corruption Perception Indexe* szerint – amely 180 ország esetében egy 0-100-as skálán méri a korruptió mértékét, ahol

Ország	Pontszám	Rangsor
Csád	34,5	47
Mauritánia	41,3	41
Mali	43,1	37
Niger	46,0	32
Burkina Faso	54,6	18

8. táblázat. A kormányzás helyezete az Ibrahim Index of African Governance (IIAG) alapján.
 Megjegyzés: 100 a maximum pontszám, s minél magasabb az érték, annál jobb a kormányzás.
 A rangsor esetében az alacsonyabb érték jobb pozíciót takar.
 Forrás: saját összeállítás a 2022 Ibrahim Index of African Governance, 2023 adatai alapján.

100 lenne egy teljesen korrupció mentes állapot – a szubszaharai országok 90%-a 50 pont alatt teljesít, s az átlag 33 pont. A Száhel országok közül négy még ezt az átlagot sem éri el, vagyis az afrikai átlagnál is korruptabb országokról beszélünk. A helyzet a legrosszabb a 162. helyen lévő Csád esetében. Egyedül Burkina Faso értéke (41 pont) van az afrikai átlag felett (9. táblázat). A korrupció legfőbb előfordulási helye az állami szféra, az állami alkalmazottak megvesztegetése, az igazságszolgáltatás befolyásolása, az alkotmány megsértése (puccsok által Csád, Mali, Niger esetében).

A sokirányú és egyre eszkalálódó válságok kezelésére önmagában sem a száheli országok gazdasága, sem pedig államai nem képesek, így hathatós *nemzetközi segítségre* és összefogásra van szükség. Az egyértelmű, hogy rövid távon a segélyezésnek az akut humanitárius problémákat és katasztrófhelyzeteket kell kezelni, mint például a menekültek, a hontalanok, de akár a helyi lakosság élelemmel, vízzel, gyógyszerekkel való ellátása, kimenekítése áradások, földcsuszamlások esetén. Az ENSZ becslése szerint a 2020 elejétől Burkina Fasóban, Maliban és Nigerben 14,7 millió ember igényelt életmentő segítséget, beleértve az élelmiszersegélyt is. 2021-ben ennek egy részét, 41%-át tudták csak kielégíteni forráshiány következményeképpen (Beza, 2022: 17).

Ehhez képest a nagyhatalmak és a legfőbb donorok tevékenysége a politikai retorika szintjén a biztonság, a stabilitás megteremtésére, a fegyveres konfliktusok kezelésére, terrorellenes harcra és békefenntartásra irányul, ténylegesen azonban saját gazdasági és politikai érdekszférájuk megőrzésére és védelmére szolgál. Ezt alapvetően tradicionális katonai stabilizációs intézkedésekkel és „különleges műveletekkel”²⁷ akarják elérni („military first”), amivel sem a lakosság nem elégedett („French/American/German armies, go away!” – skandálják), sem a nagyhatalmak nem tartják sikeresnek, ld. a franciák kivonulását Maliból (Türke, 2023). Ugyanakkor igen sok donor a konfliktusok kitörésekor vagy katonai hatalomátvétel esetén felfüggeszti segélynyújtásait: ez történt Nigerben 2023 júliusában (Marsai, 2024).

Ország	Pontszám	Rangsor
Csád	20	162
Mali	28	136
Mauritánia	30	130
Niger	32	125
Burkina Faso	41	83

▲ 9. táblázat. A korrupció állapota a 2023-as Corruption Perception Index alapján.
Megjegyzés: 100 a maximum pontszám, s minél magasabb az érték, annál korrupciómentesebb az ország. A rangsor esetében az alacsonyabb érték jobb pozíciót takar.
Forrás: saját összeállítás a Corruption Perception Index 2023 alapján.

Be kellene látni, hogy mindaddig, amíg a konfliktusok és az instabilitás alapvető okait (szegénység, elmaradottság, egyenlőtlenség, igazságtalanság, rossz kormányzás) nem kezelik, azok fennmaradnak. A fő hangsúlyt – a humanitárius szempontok mellett – a humán biztonságra, az alapellátás javítására (oktatás, egészségügy), a gazdaság fejlesztésére, munkahelyek teremtésére, a (jog)államiság helyreállítására, a kormányzás javítására és intézményfejlesztésre kell helyezni. Ennek jó példája a Sahel Alliance/Alliance Sahel, ami 11 bi- és multilaterális donor (Franciaország, Németország, Olaszország, Kanada, Norvégia stb., valamint az EU, az African Development Bank, UNDP, World Bank) segélyei koordinálását végzi: 2017 óta 28,77 milliárd eurót költöttek a Száhel-övezetben mintegy 1300 projektre az oktatás, a foglalkoztatás, a mezőgazdaság, vidékfejlesztés, élelmiszerbiztonság, energia, éghajlatváltozás, kormányzás és alapszolgáltatások területén. Sajnos a legtöbb donor a hosszabb távú befektetést és fejlesztésfinanszírozást, beleértve az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodást és a zöld energiára való áttérést (green transition), túl kockázatosnak tartja, illetve csak akkor finanszírozza, ha az az érdekeit szolgálja.²⁸ Ráadásul a segélyek elenyésző része éri csak el a leginkább rászoruló rétegeket és régiókat.

6. Kilátások

Habár a Száhel-övezet országai jelenleg elég reménytelen helyzetben vannak, azért van ok némi optimizmusra, a „Száhel nincs válságra ítélve” (Marsai, 2024: 83). A régió ásványkincsekben és természeti erőforrásokban gazdag. A *hagyományos nyersanyagok* (olaj, arany, bauxit, réz, uránium) továbbra is vonzóerőt jelentenek, ráadásul igen sok ásványkincs és fém (őn, volfram, vanádium, cink, ólom, lítium) a fejlett országok feltörekvő zöld iparához elengedhetetlen. Természetesen ez magában rejti a függőség fennmaradását, a transzformáció és a diverzifikáció elmaradását. A régió másik természeti kincse a *megújuló energiaforrások*, nevezetesen a nap,²⁹ a víz,³⁰ a felszín alatti vízkészletek és a szél. Jelenleg az övezet energiatermelésének mindössze 5%-át adják, kivéve Mauritániát, ahol 12%-át (CCDR, 2022). Ezen energiaforrások kiaknázása és az övezet energiaellátására való fordítása jelentős beruházásokat igényel, elsősorban az infrastruktúra kiépítése és fejlesztése területén. A régió önereje ehhez nem elegendő, a külföldi befektetőket pedig az instabilitás, a fegyveres konfliktusok, a jogi bizonytalanság, a korrupció, a szolgáltatások és az infrastruktúra fejletlensége tartja vissza. Ezt tükrözi a Világbank *Ease of doing business* indexe, ahol a Száhel országok a megvizsgált 190 ország közül az utolsó negyedben vannak és az elérhető 100 pontnak a felét teljesítik.

A régió harmadik erőforrása pedig a gyorsan növekvő és nagyszámú *fiatal népesség*, amely jelentős humántőke potenciál és gazdasági növekedési forrás. Megfelelő oktatással és szakképzéssel munkaintenzív iparosítást tesz lehetővé, például az élelmiszeripar, bizonyos kézműves ágazatok területén. A fejlődő gazdaság számára immáron nemcsak az ECOWAS nyújt piacot, hanem a nemrégben életbe lépett African Continental Free Trade Area is.

Ország	Pontszám (100 a maximum)	Sorrend a 190 országból
Burkina Faso	51	150
Csád	37	182
Mali	53	148
Mauritánia	51	152
Niger	57	132

▲ 10. táblázat. *Ease of doing business index, 2019.*
 Forrás: Világbank adatbázis.

Ahhoz, hogy a fenti lehetőségeket ki lehessen aknázni, mindenekelőtt politikai stabilitásra, kiszámíthatóságra, az állam és az intézmények megerősítésére, inkluzív fejlesztésre és a külső erőforrás hathatós bevonására van szükség. *

Jegyzetek

- 1 A G5-ök összterülete 5 millió négyzetkilométer.
- 2 A Gini-koefficiens 0,31 és 0,43 között mozog, legalacsonyabb Nigerben és legmagasabb Csádban (Sahel 2034, 2019).
- 3 Nigerben a vidéki lakosságnak kevesebb mint 0,2%-a jut áramhoz (Michailof, n.d.).
- 4 Érdeklőség, hogy a sokkal fejlettebb Egyiptom a 127. helyen van, és a világ vezető gyémánt-termelője, Botswana pedig a 137. (!) helyen.
- 5 Niger rendelkezik a Föld egyik legnagyobb uránium készletével s a kitermelt uránium 80%-a franciaországi atomerőművekbe kerül.
- 6 A 60-as évek óta az afrikai mezőgazdaság termelénysége 37%-kal csökkent a szárazság és az egyenlőtlen csapadéeloszlás következtében (Beza, 2022: 5).
- 7 Lásd az Office du Niger projektet a Niger folyó deltájában vagy a Taoussa gát építését Maliban.
- 8 D = Diversification, E = Export competitiveness, P = Productivity, T = Technology, H = Human well-being
- 9 Niger = 26,21 millió, Burkina Faso = 22,75 millió, Mali 22,59 millió, Csád 17,41 millió és Mauritánia = 4,74 millió (TradingEconomics).
- 10 Érdeklőség, hogy ekkor már minden 4. lakos a földön afrikai lenne.
- 11 Maliban az írástudók aránya 30,76%, Nigerben 37,34% és Burkinában is csak a lakosság fele tud írni-olvasni (West Africa...2023).
- 12 Ezt a jelenséget nevezi az irodalom *Esterlin hipotézisnek*, amely szerint a fiatal korstruktúra és az erőteljes munkaerőpiaci verseny a fiatalok munkanélküliségének növekedéséhez vezet (lásd Cincotta and Smith, 2021:23).
- 13 Burkina Fasóban 95,7% és Maliban 93% (West Africa...2023).
- 14 A munkaerő mintegy 10%-ának van társadalombiztosítása, az informális szektorra és a vidéken dolgozókra ez nem terjed ki.
- 15 Ezt a jelenséget nevezi az irodalom Möller hipotézisnek (lásd Cincotta and Smith, 2021:23).
- 16 Mali és Niger férfilakosságának egy része a száraz évszakban a szomszédos országokba (Nigéria. Szenegál) vándorol, majd az esős évszak beköszöntével visszatér.
- 17 Burkina Faso, Mali és Niger tagjai az ECOWAS-nak (Economic Community of West African States) és az UEMOA-nak (West African Economic and Monetary Union).

- 18 2020-ban Burkina Fasóból mintegy 1,6 millió ember vándorolt ki, míg 0,72 millió be.
- 19 Például a mezőgazdaságban eltérő érésidejű és vízigényű növények termesztése vagy a szezonális migráció.
- 20 United Nations Secretary General, “Secretary General’s Remarks on Climate Change at the Policy Spotlight with Friends of Europe [as prepared for delivery]”, 3 April 2014, <https://www.un.org/sg/en/content/sg/statement/2014-04-03/secretary-generals-remarks-climate-change-policy-spotlightfriends>.
- 21 Egy 1.5°C-os hőmérséklet-emelkedés következtében az egyik legfontosabb nyugat-afrikai alapélelmiszer, a szorghum hozama 9%-kal csökkenne (Beza, 2022, 11. o.).
- 22 2040-re abszolút vízhiány alakulhat ki Burkina Fasóban (Beza, 2022, 11.o.)
- 23 Ugyancsak előremutató a Világbank támogatásával az Afrikai Unió égisze alatt 2007-ben elindított The Great Green Wall Initiative, amely 11 száheli országban tesz kísérletet a termőföld, a víz és egyéb természeti kincsek megőrzésére és rehabilitálására. 2030-ig például 100 millió hektár tönkretett termőföldet akarnak újra termővé tenni (CCDR, 2022).
- 24 Mauritániában 2030-ra 60%-ra akarják növelni a megújuló energiaforrások arányát a jelenlegi 24-ről, Maliban 64%-ra 22%-ról, Burkinában 50%-ra 15%-ról, Nigerben 30%-ra 15%-ról és Csádban pedig 20%-ra 0,8%-ról (Sahel Human Development Report 2023, 2024).
- 25 Ezt a jelenséget nevezi az irodalom tökéletes vihar (perfect storm), (Marsai-Tóth, 2022), amit sokkal inkább pusztító vihar (devastating storm) lehetne aposztrofálni.
- 26 1960 óta 30 katonai puccs volt a régióban.
- 27 A francia katonai műveletekről lásd Türke (2023).
- 28 Az Európai Unió például abban támogatja Mauritániát, hogy megújuló energiát termeljen, amiből majd az EU-nak szállítanak áramot nagyfeszültségű vezetéken.
- 29 A Száhel-övezetben az egyik legmagasabb a sugárzás a Földön.
- 30 Jelentős víziergia-potenciál van a Niger és a Szenegál folyóban, valamint a Csád-tóban.

Felhasznált irodalom

- 2022 *Ibrahim Index of African Governance*, Mo Ibrahim Foundation, January 2023.
- 2023 *Corruption Perception Index*, Transparency International.
- *African Transformation Index 2023*, ACET (African Centre for Economic Transformation), 2024, Accra.
- Beza, Tesfaye (2022): Climate Change and Conflict in the Sahel, *Discussion Paper Series on Managing Global Disorder* No. 11, November 2022, New York: Council on Foreign Relations.
- Cincotta, Richard – Smith, Stephen (2021): *What Future for the Western Sahel? The region’s demography and its implications by 2045*, Washington: Atlantic Council, Scowcroft Center for Strategy and Security.
- Çonkar, Ahmet Berat (2020): *Development and security in the Sahel region*, Draft Report, Mediterranean and Middle East Special Group, NATO Parliamentary Assembly.
- *Country Climate and Development Report (CCDR), G5 Sahel Region* (2022), Washington: World Bank.
- Doso, Stephen Jnr (2014): Land degradation and agriculture in the Sahel of Africa: causes, impacts and recommendations, *Journal of Agricultural Science and Applications*, September 2014, 67-73.
- *Economic governance in the Sahel* (2022), New York: UNDP.
- *Fragile State Index Annual Report 2023*, Washington: Fund for Peace, 2023, 62 pp
- Helliwell, J. F. – Layard, R. – Sachs, J. D. – De Neve, J.-E. – Aknin, L. B. – Wang, S. (eds.). (2024): *World Happiness Report 2024*. University of Oxford: Wellbeing Research Centre.
- *Human Development Report 2023/2024*, New York: UNDP, 2024, 324.

- Marsai, Viktor (2024): Válságra ítélve? Humanitárius katasztrófa a Száhelben, *Máltai Tanulmányok*, 2024(2), 75-87.
- Marsai, Viktor – Tóth, Klaudia (2022): „Tökéletes vihar”, eső nélkül – az afrikai élelmezési válság és migrációs következményei, *HORIZONT* 2022(14), Budapest, Migrációkutató Intézet.
- Mbaye, Ahmadou Aly – Signé, Landry (2022): Climate change, development, and conflict-fragility nexus in the Sahel, *Brookings Global Working Paper* #169, Brookings Africa Growth Initiative.
- Michailof, Serge (n.d.): The social and economic roots of the war in the Sahel, Monthly reports, Will Agri.
- Muller, Rachel (2019): *Family Planning to Combat Climate Change in Sahel*, Yale Climate Connections, January 16, 2019. Forrás: <https://yaleclimateconnections.org/2019/01/family-planning-to-combat-climate-change-in-sahel>
- Piveteau, Alice (2021): The Sahel is a demographic bomb, Forrás: <https://defishumanitaires.com/en/2021/08/02/the-sahel-is-a-demographic-bomb-2/>
- *Sahel 2043. Towards a resilient, inclusive and prosperous Sahel region (2019)*. Addis Ababa: UN Economic Commission for Africa.
- *Sahel Human Development Report 2023. Sustainable Energy for Economic and Climate Security in the Sahel*, (2024), New York: UNDP.
- Türke, András István (2023): Macron elnök Afrika-politikája a Száhel-Szaharai övezetben 2017–2022 között, *HSz* 2023(1), 41–63.
- Vörös, Zoltán (2024): A Száhel-övezet politikai földrajza. Afrika Tanulmányok, 18(2), 49-70.
- *West Africa Socioeconomic Profile 2023*, Addis Ababa: UN Economic Commission for Africa, 28 pp
- *World Development Indicators*, 2023, World Bank datportal <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>

A szerzőről

Professzor emerita,
KRTK Világgazdasági Intézet,
Az MTA Afrika Albizottság
elnöke

About the Author

Professor Emerita,
Centre for Economic and
Regional Studies,
Institute of World Economics,
President of the Africa
Subcommittee of the Hungarian
Academy of Sciences

@

drjkiss@gmail.com

English Abstract

The socio-economic situation of the Sahel in devastating storm

The five francophone countries of the Sahel (Burkina Faso, Chad, Mali, Mauritania, Niger) comprise the least developed, the poorest, the most insecure and the most environmentally degraded region of the world. Four countries are landlocked and poor infrastructure hinders their connectivity. The transformation of their economies has not been completed as they are dominated by primary sectors, namely subsistence agriculture, pastoralism and extractive industries. Manufacturing is underdeveloped, while informal sector is a significant contributor to GDP and employment. The region suffers from multifaceted crisis: a) natural disasters (floods, droughts); b) manmade – security, political, social, demographic, environmental, humanitarian, food, migration – crises; c) armed conflicts and terrorism. However, the region is a land of opportunities: it is rich in natural resources (gold, oil, bauxite, uranium, lithium, iron, copper, tungsten, vanadium, lead, zinc) and renewable energy sources (solar, wind, hydro), and it has the most youthful and most rapidly growing population on earth. In order to profit from natural and human resources, political stability, strong state institutions, enabling economic environment, inclusive development and the involvement of external financial resources are needed.